

HAZUGSÁGMISZTÉRIUM ELŐSZÓ

LACZKÓ SÁNDOR

Vajon milyen társadalmi és személyes jelentősége van a hazugság problémájának? Az önmagunkhoz és a másik emberhez fűződő viszonyunk apró etikai mozzanata, a társadalmi együttélést és az egyéni érvényesülést kísérő jelenség lenne mindössze, az élet afféle gyakorlati eszköze, vagy jóval több annál? A lét(ezéshez), illetve önmagunk és mások megértéséhez éppúgy hozzátartozik, mint a kommunikáció által befolyásolt gyakorlati cselekvéshez, vagy magához az emberi természethez. Sőt, egyenesen identitás-meghatározó és befolyásoló, önazonosító szerepe van, s ennyiben az élet természetes jelensége. A valósághoz való viszonyunkról ugyanúgy szól, mint jellemünkről, illetve önmagunk és a 'másik' azonosításáról, vagy éppen védelméről. Komplex jelenség tehát, amely a közösségi lét és az egyéni identitás teljességét érinti, s amelyhez gyakorló hazudozóként mindannyiunknak köze van. Egyszerre természetes és veszedelmes. A hazugság ver éket közénk, ássa alá a bizalmat, mutatja meg jellemünket, befolyásolja cselekedeteinket és gondolatainkat, segíti talponmaradásunkat, határozhatja meg a valóságról alkotott képünket, s ilyen értelemben nagy a tétje. Az élet maga.

Mindannyiunknak van fogalma a hazugságról, (*megettévesztésről, félrevezetésről, becsapásról, lóditásról, befolyásolásról, átverésről, árusulásról, rászedésről, álságosságról, képmutatásról, elhallgatásról, manipulációról, csalásról, öncsalásról, hamisításról, hantázásról, kétszínűségről, hamis beszédéről, nagyotmondásról, hitegetésről, füllentésről, hitszegésről, hamiságról, színlelésről, ámitásról, nagyozólásról, csalárdságról, szédítésről, elfedésről, önáltatásról, cselvetésről, visszaélésről, blöffről, alakoskodásról, szélhámosságról, idegen tollakkal ékeskedésről, maszkirozottságról, 'nyelveken szólásról', stb.*), valamint a hazugság összes alesetéről, megnyilvánulásáról és gazdag fogalmi hálójáról, sőt praxisunk is van benne. Ki- és megkerülhetetlenül beleütközünk, dolgunk van vele, mondhatni univerzális tapasztalatunk, mert mindannyian hazudunk, mindenki 'hajít'! Pedig minden ember és minden közösség számára evidencia, hogy az igazmondás alapvetően jó és helyes, a hazugság pedig rossz és helytelen. Morális normák, szakrális szövegek és jogi paragrafusok sokasága ítéli meg negatívan, vagy éppen tartja szankcionálendő bűnnek, s inti az embert igazmondásra. (Ám hogy mi minősül hazugságnak, s hogyan viszonyuljunk hozzá, illetve mi a szankciója, azt a közösségi konvenció szabja meg.)

És mégis... Minden tiltás, intés és feddés ellenére tere van a hazugságnak. Tudatos vagy ösztönös módon mindannyian hazudunk, s eleve maszkjaink vannak. De miért hazudunk, ha tudjuk, hogy nem lenne szabad? Miért nem mondjuk az igazat, a valósat, ha tudjuk, hogy ez lenne a helyes? Miért vagyunk képmutatatók, hiúak, és idegen tollakkal ékeskedők, s miért csalunk, lódtítunk és alakoskodunk? Mert jellemünk és természetünk ezt diktálja? Mert a minden körülmények közötti igazmondás lehetetlen? Mert oly nehéz azonosítani az igazat, s csábítóan könnyű teret hagyni a hamisnak? Vagy mert érdekünk és talponmaradásunk ezt követeli? Avagy azért hazudunk, hogy célt érjünk és érvényesüljünk? Netán hogy előnyhöz jussunk, vagy éppen elleplezzünk? Vagy hogy nagyobb elismerésre tegyünk szert? Esetleg éppen azért, hogy védjük önmagunkat és másokat? Ad abszurd azért, hogy megkönnyítsük és elősegítsük a megértést? A hazugság lényegünkhöz, természetünkhöz tartozik, amennyiben a túlélést és az önvédelmet biztosítja, így része identitásunknak, vagy éppenséggel a természet rendjének kibilleneése lenne? A bennünk lévő emberi méltóságot sérti, vagy Isten törvényét kezdi ki? S vajon miért oly negatív a megítélése?

Való igaz, jobbra gyanakvással tekintünk a hazugságra és a hazug emberre. A hazug(ság) álarca nagy és megfejthetetlen misztérium. Valódi rejtély. Mert elrejt, elfed és teret hagy a bizonytalanságnak, kikezdi a bizonyosságot, képlékennyé teszi a valóságot, s így ténylegesen démoni. Az önelrejtés, az ön- és valóságplezés, illetve az ön- és valóság átalakítás démona, amely álca mögé el lehet rejtekezni. Ám ebben az esetben az egyén és a közösség számára is időzített bomba. A bizonytalanság, esetlegesség és támpont nélküliség félelmetes masinériája. Csoda hát, ha negatív a megítélése, s erkölcsi konvenciók és jogi paragrafusok szűkítenék le a számára rendelkezésre álló teret? Még akkor is, ha sokszor épp védelmünket szolgálja.

A hazugság önmagában semmi. Hozzá fűződő viszonyunk, benne eljátszott szerepünk teszi valamivé. Hazudunk menthetetlenül, de vajon reflektált-e a hazugságunk, önreflexiónk részévé tudjuk-e tenni? Hazugsága-inknak leginkább abban van/lehet szerepe, hogy milyen valóságot teremtünk magunk köré, s milyen valóságban élünk. Jobb tehát szembenéznünk lódtításaink természetével és veszedelmeivel. Főként, ha tudjuk, hogy a hazugság legdurvább, legveszélyesebb, így minősített esete mégsem mások rossz szándékú becsapása, hanem önmagunk félrevezetése, amely önáltatás akár teljes élethazugsággá állhat össze. Noha látszólag mások hazugsága sért bennünket a legjobban, dolgunk valójában saját hazugágainkkal, illetve önmagunk ámtításával van, s ez az, amit nem hagyhatunk reflektálatlanul. A hazugság ugyanis önreflexió, önmagunkkal történő szembenézés nélkül veszedelmes igazán személyi integritásunkra. Saját hazugságunk mondhatni tükör önma-

gunk előtt, amibe ha belenézünk, megláthatjuk saját problémáinkat. Ugyanakkor a saját problémaként reflektált hazugságunk vezethet el bennünket az önismerethez, önmagunk és a másik azonosításához. S talán ez a legtöbb, amit tehetünk. Ha már az Édenkertbe nem hazudhatjuk vissza önmagunkat.

* * *

Tanulmánykötetünkben a hazugság gazdag és olykor veszedelmes problémavilága tárul elénk. A kötet kiadásával nem volt, s nem is lehetett célunk a hazugság misztériumának a megfejtése. Mint ahogyan a sorozat eddigi kötetei esetében is tettük, mindössze 'lábjegyzeteket' kívántunk fűzni a meglehetősen régi keltezésű 'jelenség(ek)hez'. Vizsgálódásaink során annak igyekeztünk nyomába eredni, hogy milyen módon lehetséges a hazugság összefüggésrendszeréről és jelenségvilágáról teoretikusan (vagy éppen praktikusán), az értelmezési hagyomány hívó szavát és a probléma mai relevanciáját is figyelembe véve értekezniük?

A *Lábjegyzetek Platónhoz* című konferencia- és könyvsorozat elindítását a fogalmak tisztázásának az igénye vezérelte. Olyan fogalmakat és problémákat igyekeztünk és igyekszünk 'lábjegyzetelni', amelyek első, mondhatni klasszikus megfogalmazásai az antikvitásban gyökereznek, de amely fogalmak és problémák ma is jelen vannak életünkben és gondolkodásunkban, így a róluk szóló diskurzusok nem értek, nem is érthettek véget. A konferencia- és könyvsorozat Whiteheadtől kölcsönzött címe ugyan Platónra utal, de egyúttal a kutatások minden irányban, minden korra és tudás-területre történő kiterjesztésére is ösztönöz bennünket.

A *Lábjegyzetek Platónhoz: A hazugság* című tanulmánykötet előzménye és egyben apropója az azonos címen a *Magyar Filozófiai Társaság* és az *SZTE BTK Filozófia Tanszéke* szervezésében Szegeden 2013. május 16-17-én megrendezett konferencia volt. Ám kötetünk jóval több, mint a konferencia előadásainak betűhív közlése. Részből azért, mert az ott elhangzott előadások jobbára vázlatos szövegei bővített terjedelemben és részletesebben kidolgozott formában látnak most napvilágot. Részből pedig azért, mert kötetünk több olyan tanulmányt is tartalmaz, amelyek felkérésünkre utólag születtek és előadás formájában nem hangoztak el a konferencián.

Lábjegyzetek Platónhoz sorozatcímen immáron tizenkettedik alkalommal került sor tanévzáró konferenciára Szegeden. A rendezvénysorozat a *Magyar Filozófiai Társaság* évenként megrendezésre kerülő nagyrendezvénye, amelyen hazai és határokon túli előadók egyaránt részt vesznek. A sorban az első – a 2002-ben tartott –, *A szeretet* című konferencia előadásai nem jelentek meg nyomtatásban, míg *Az erény* (2003) című rendezvény kibővített, szer-

kesztett és gondozott anyaga képezte a *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat 1. kötetét. Bár *A bűn* című (2004) rendezvény volt a konferenciasorozat harmadik állomása, az ott elhangzott előadások bővített szövegeit a könyvsorozat 2–3. köteteként jelentettük meg, s ezzel szinkronba hoztuk a konferencia- és könyvsorozat sorszámozását. A konferenciasorozat 4., *A barátság* című (2005) rendezvényének anyaga egyben a könyvsorozat 4. köteteként látott napvilágot. Ezt követte *A lelkiismeret* című konferencia (2006), illetve annak tanulmánykötete a sorozat 5. köteteként, majd pedig *A gyűlölet* problematikája képezte vizsgálódásaink tárgyát (2007), s egyben a könyvsorozat 6. kötetét. *Az igazságosság* címet viselő konferencia (2008) előadásai a könyvsorozat 7. köteteként jelentek meg, míg *A szabadság* címen rendezett konferencia (2009) kötete a könyvsorozat 8. köteteként látott napvilágot, majd *Az akarat* című konferencia (2010) tanulmánykötete a sorozat 9. köteteként lett kiadva. Sorozatunk 10. kötete *Az ész* címen az azonos című konferencia (2011) bővített anyagát tartalmazza. A 11. sorszámot viselő tanulmánykötet *A szerelem* címen jelent meg, magába foglalva az ezen a címen rendezett konferencia (2012) bővített anyagát. Jelen tanulmánykötet pedig, utalva *A hazugság* című 2013-as konferenciára, a sorozat 12. köteteként jut el az olvasókhöz.

A kötet szerkesztése során az előző kötetekben már megszokott tematikus és időrendi, illetve problémátörténeti elrendezési módot alkalmaztuk. A szövegek jegyzetanyagát egységesítve, lábjegyzetként helyeztük el. Az idegen szavakat és a műcímeket kurziváltuk. A konferencián elhangzott nagyelőadások, (amelyeket felkért előadók tartottak), jobbra a tematikus és/vagy időrendi/problémátörténeti blokkok elején kaptak helyet.

Megköszönve a kötet szerzőinek (a konferencia előadóinak) a munkáját, abban a reményben tesszük közzé a hazugságról szóló tanulmánykötetünket, hogy 'lábjegyzeteink' számot tarthatnak az olvasók érdeklődésére.